

spiritual and moral values. This philosophical and anthropological aspect can be used by researchers of cross-cultural training of students to emphasize the spiritual and moral features of the student's personality in the context of the educational ideal.

Cross-culturality in the system of continuing education is a truly polyphonic process with the desire for harmony of different points of view, opinions, but with constant opposition of positions and attempts to understand another's opinion. Thus, cross-culturality contributes to a more accurate understanding of the problem of cultural identity of a particular human community, considered in the historical process of cross-cultural interaction and enrichment, due to the possible dynamics of permanent cross-cultural ties, ie overcoming the unconditional priority of traditions. Developing in this direction, the modern system of continuing education is trying to reach a level that helps to solve problems that affect the human community as a whole, addressing supranational, cross-cultural, universal values.

Keywords: philosophical and anthropological aspect, sociocultural phenomenon, cross-cultural training, culturology, worldview, morphology of culture, cultural systems, cross-cultural space, cross-cultural environment.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-149.2020.21>

УДК 378.091.3 : 373.5.011.3-051 :165.81

Шапошнікова І. М.

ПЕРЕДУМОВИ Й ЧИННИКИ УСПІШНОСТІ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

У статті розглянуто причини зниження престижності статусу педагога, що пов'язані зі зміною пріоритетів кожного учасника освітнього процесу, варіативністю підготовки педагогічних кадрів, трансформацією соціальних цінностей тощо.

Висвітлено погляди науковців на проблему формування суб'єктності майбутнього педагога, які характеризуються різноаспектністю, оскільки цей процес залежить від мотивів здобувача освіти, його вмінь, навичок і досягнень.

Вказано, що на формування майбутнього педагога впливають зовнішні чинники, які стають підґрунтям для розуміння важливості цієї професії, її завдань і функцій. Нині роль педагога у розвитку суспільства й окремої особистості трансформується доволі швидко, що зумовлено загальною динамікою суспільних змін.

Не менш важливими є і внутрішні чинники успішності формування суб'єктності майбутнього педагога, зокрема: здатність до самоаналізу, бажання самовдосконалюватися, самокритичність, уміння вчитися впродовж всього життя. Своєрідний синтез зовнішніх і внутрішніх чинників надає можливість майбутньому педагогу реалізувати себе у професії, підвищуючи його самооцінку.

Визначено, що одну з ключових ролей у формуванні успішного педагога відіграє психологічна складова. За умов ідентичної професійної підготовки рівень теоретичних і практичних знань у студентів відрізнятиметься.

Зазначено, що самостійність майбутнього педагога є передумовою його активного залучення до творчого процесу, який вважається невід'ємною частиною освіти загалом. Саме за допомогою творчості студенти отримують можливість під час своєї професійної

діяльності моделювати проблемні ситуації, знаходити різні шляхи реалізації власного потенціалу, зацікавлювати учнів і сприяти їхньому розвитку.

Схарактеризовано проблему критеріїв і параметрів визначення успішності науково-педагогічної діяльності викладачів.

Ключові слова: суб'єктність педагога, компетентнісний підхід, професійна підготовка, формування особистості, професійна придатність.

Система вищої педагогічної освіти України, стикаючись з необхідністю вирішувати значний спектр важливих соціально-економічних і фінансових завдань, що часом призводять до надзвичайно складних ситуацій, опинилася в глибокій системній кризі, яка найбільш відчутно проявляється в кадровій освітній політиці вищої школи. Як результат, все частіше спостерігається звільнення із закладів вищої освіти (ЗВО) викладачів і науковців у молодому віці (до 40 років) в останнє десятиліття, що спричинило старіння професорсько-викладацького складу, небажання молодих викладачів займатися наукою через помітне зниження престижності статусу вчителя, викладача, вченого-педагога. Все це привертає увагу до негайного ухвалення перспективних політичних рішень, спрямованих на віднайдення способів збереження у складі ЗВО перспективної молоді та продуктивної частини науковців.

Проте за умови деструктивних змін у кадровій політиці в цілому і особливо в системі освіти і педагогічної науки – за певних умов найбільш рентабельному господарстві – не слід нехтувати і суто психологічними чинниками. Серед них – особистісні характеристики молодих вчених, рівень їхніх досягнень і мотивації, здатність до соціальної адаптації й уміння долати труднощі на шляху професійного становлення й діяльності, тобто все те, що сприяє досягненню успіхів у власній життєдіяльності.

Детермінантами у нових умовах соціокультурного розвитку суспільства загалом і кожної людини зокрема розкриті недостатньо, однозначно не уявляються ні випускниками середніх та вищих шкіл, ні тими, хто їх має враховувати у процесі підготовки до життя, до успішної професійної науково-педагогічної діяльності. І це в умовах ранньої професійної інформації та орієнтації молоді, серед якої близько 2-4 %, що обирає заклади педагогічної освіти, і то (понад 40%) не завжди мотивовано на професію вчителя. Решті мотивованим на педагогічну професію і в майбутньому на педагогічну науку не вистачає загальноосвітньої компетентності, а серед абітурієнтів з високими балами, яких зараховують до кількості студентів педагогічних університетів, мотивація на педагогічну освіту і науку в значній частині ледь "жевриє". Домінантним за таких обставин є мотив на отримання диплома з можливою рекваліфікацією з часом після закінчення університету.

Не випадково вчені виділяють низку відповідних понять, зокрема: "професійна придатність" (М. Левітов, Є. Клімов та ін.); "професійно значущі властивості" (М. Дмитрієва); "готовність до професійної діяльності" (Т. Кудрявцев, О. Савченко, В. Бондар та ін.), самостійність як суб'єктна здатність особистості до науково-педагогічної діяльності, яку слід розвивати у

процесі навчання у ЗВО. За високого рівня суб'єктності особистості людина виявляється здатною до таких дій і процедур, як самонавчання, самооцінювання, саморегуляція, самореалізація, самопрезентація. За цих властивостей самостійності як комплексної характеристики особистості людина здатна ставити мету діяльності, перетворювати дійсність у процесі діяльності, досягати високої результативності. Можна логічно дійти висновку, що самостійність (як цілісність) є передумовою її активної залученості до творчості. Йдеться про такі особистісно-психологічні компоненти як : емоційно-цільовий, мотиваційно-ціннісний, когнітивно-операційний, вольовий, рефлексивно-оцінний, чим у гармонійній єдності виявляється висока спроможність і здатність особистості до самоорганізації, самоуправління власною діяльністю, подолання труднощів, бути творцем свого життєвого шляху.

Самостійність, як комплексна властивість особистості, може виступати індикатором (мірилом, критерієм) визначення рівнів сформованості у людини (учня, студента, молодого науковця, вчителя) суб'єктності особистості в рамках концепції "особистісної безпомічності", розробленої Д. Цирінг [4].

Принциповим для розуміння суб'єктності майбутнього вчителя з позицій діяльнісного підходу є висновок С. Рубінштейна про те, що суб'єкт у своїх діях, в актах своєї творчої діяльності не тільки відкривається і виявляється, він у них твориться і визначається тим, що він робить, можна визначити те, чим він є; спрямованістю його діяльності можна визначити його самого [2]. Ці слова Великого психолога, на наше переконання, є ключем до розвитку і виявлення рівнів гармонійності тріади психолого-педагогічних понять та їхніх дефініцій: "активність – самостійність – творчість".

Послідовники С. Рубінштейна переконливо демонструють, що суб'єкт та його суб'єктність виступають базовими категоріями сучасних психологічних досліджень із проблем цілісного вивчення особистості (К. Абдулханова, А. Брушлинський, С. Максименко та ін.). Поняття самостійності інтегрує розрізнено уявні складові цілісної індивідуальності людини й надає можливість вивчати діяльність як опосередковану внутрішнім світом людини її активністю.

Надзвичайно цінним для профільних кафедр педагогічних університетів є положення Д. Цирінг про те, що самостійність, як і особистісна безпомічність, являє собою системну якість і охоплює особистість загалом, містить емоційний, мотиваційний, вольовий і когнітивний компоненти, що дасть можливість повно розкрити ті особистісні властивості, завдячуючи яким забезпечується успішність професійної та науково-педагогічної діяльності [4].

Ще більш важливою є проблема критеріїв і параметрів визначення успішності науково-педагогічної діяльності викладачів ЗВО, які забезпечують підготовку ефективного вчителя.

Вирішити цю проблему в рамках методології й теорії графічно-просторового моделювання професійної компетентності майбутнього магістра – наукового або професійного фахівця для школи чи ЗВО, надзвичайно складно, як і складною є цілісна, з високим рівнем сформованості

суб'єктність успішного педагога, як би ми не намагалися розробити й реалізувати для них диференційовані навчальні плани і навчальні програми підготовки.

Суб'єктно-діяльнісний підхід до підготовки успішного вчителя – викладача – дослідника відкриває нові перспективи розуміння феноменів “активність – самостійність – креативність” як внутрішні умови-чинники, що опосередковують як успішність їхньої підготовки до професійної діяльності, так і самої діяльності, в якій проявляються і розвиваються психічні властивості.

Формуючись у процесі попередньої освітньої й наукової діяльності у ЗВО, будь-яка психічна властивість потім, за певних умов, не лише впливає на професійну успішність у школі / ЗВО, а й розвивається під її впливом, піднімаючи суб'єктність працівника на більш високий рівень виявлення, гарантує успішність діяльності та високу її самоефективність. Йдеться про забезпечення адекватності зовнішніх умов і внутрішніх факторів у процесі підготовки успішного фахівця та його професійної діяльності. До зовнішніх умов підготовки і діяльності відносимо мету і завдання, об'єкт діяльності, систему прав і обов'язків (компетентності, виробничі функції), соціальні умови; систему взаємостосунків з керівниками і колегами, корпоративну культуру організації. Внутрішні фактори представлені специфічними станами й особливостями мотиваційної, емоційної, вольової, когнітивної та рефлексивної сфер особистості, які складають в цілісності та взаємодії її самостійність як системну якість суб'єкта підготовки і діяльності. Забезпечення єдності зовнішніх умов і внутрішніх психологічних чинників професійної підготовки і діяльності визначають їхню об'єктивну і суб'єктивну успішність.

Наявність і виявлення самостійності в діяльності у педагогічних і науково-педагогічних працівників зумовлює зовнішні (об'єктивні) показники результативності професійної діяльності у кількісних і якісних показниках, психологічно й когнітивно залежних від їхніх посад, посадових компетентностей, рівнів суб'єктності й об'єктивності рефлексії в аспектах оцінювання й самооцінювання продуктивності діяльності за порівняння й аналізу реальних результатів з прогнозованими та ухваленими рішеннями.

До зовнішніх (об'єктивних) показників оцінювання результатів наукової діяльності викладачів відносяться такі параметри як:

- 1) публікації (монографії, наукові статті);
- 2) методичні розробки (підручники, навчальні посібники);
- 3) високорейтингові видання (вітчизняні, зарубіжні); індекс цитувань, посилань (у вітчизняних, зарубіжних виданнях);
- 4) участь у наукових конференціях різного рівня (міжнародні та вітчизняні);
- 5) участь та керівництво держбюджетними проектами;
- 6) наявність авторської школи, кількість захищених кандидатських та докторських дисертацій; опонування;
- 7) членство у спеціалізованих вчених радах.

Критеріями успішності діяльності науково-педагогічних працівників із

реалізації свого призначення у підготовці майбутніх спеціалістів до самостійної й успішної професійної діяльності та розвитку фундаментальної й прикладної науки з метою підвищення теоретико-технічного рівня фахової компетентності випускників спеціальності можуть виступати інші компоненти науково-педагогічної діяльності викладачів кафедр:

– гностичний (аналітичні здатності, креативність, критичність мислення, альтернативність у виборі методів і засобів пізнання);

– проєктувально-конструктивний (цілепокладання, прогностичність, структурування, конструювання);

– комунікативний (контактність, адаптивність, самопрезентація, уміння сприймати і пояснювати інформацію, керуючись принципами навчання і виховання, толерантність, конфліктологічна компетентність тощо);

– інформаційно-освітній (забезпечення професійної спрямованості навчання студентів, методико-технологічна манера навчання нового матеріалу, використання сучасних технологій поєднання формальної й неформальної логіки доведення істини);

– організаційний компонент (здатність володіти аудиторією слухачів, залучення студентів до активної, самостійної, творчої діяльності, забезпечення прийняття мети діяльності як власної, а не заданої зовні, здатність до організації діяльності студентів у кооперативній, груповій, парній та індивідуально-самостійній формах навчання, педагогічний контроль й оцінювання, організація й проведення наукових досліджень, практичної орієнтації на майбутню професію, виконання магістерських дисертацій).

У самостійного суб'єкта спостерігається більш високий рівень організованості, відповідальності за власну поведінку, результати навчання і праці, саморегуляції діяльності, працездатності. Вольовий компонент самостійності виявляється у високих показниках цілеспрямованості, рішучості, настирливості, витримки, що сприяє підвищенню суб'єктності, необхідної для успішної науково-педагогічної діяльності. Вольовим суб'єктам самостійності у діяльності притаманні й властиві мотиви поведінки за мінімуму спонукань, зокрема інтернальний локус контролю (внутрішній); перевага мотиву досягнення успіху над мотивацією уникнення невдач; адекватність самооцінювання, високий рівень досягнень, прагнення до вдосконалення педагогічних і дослідницьких умінь; здатність ставити мету і завдання діяльності, адекватні власним здібностям, суб'єктивно переживати успіхи і невдачі, що пов'язано не із зовнішніми чинниками, а зі змістом і результатами діяльності, що зумовлюються власним інтересом, потребами, бажанням і захопленням суб'єкта діяльності.

Для високого рівня сформованості та виявлення суб'єктності особистості майбутнього професіонала є характерними наступні когнітивні складники: дивергентно-критичне (перетворювально-аналітичне) мислення, оптимістично-означальний стиль мислення з низьким рівнем гнучкості (регідності), чим підтримується дослідницький інтерес і забезпечується потреба у постійному пошукові нових форм діяльності.

Дивергентне мислення активізує здатність суб'єкта порівнювати, оцінювати, формувати гіпотези, аналізувати, групувати та класифікувати отриманий матеріал у процесі дослідження, сприйняття, засвоєння, що є властивим суб'єктам дослідницького типу мислення в ході виробництва нового пізнавально-наукового знання. Як результат, у суб'єкта розвивається здатність бучити виучувані об'єкти під новим, іноді незвичайним для нього, кутом, знаходити варіанти його нового застосування, приписуючи їм нові функції. Така діяльність з ознаками активності та самостійності пов'язана не зі стереотипним, а новим для суб'єкта мисленням з його критичністю, креативністю й рефлексивністю. І що особливо є цінним, атрибутивний стиль, будучи когнітивним конструктом (побудова), визначає мотивацію поведінки суб'єкта діяльності, яка в свою чергу виступає передумовою становлення і розвитку вольової сфери людини. Оптимістичний атрибутивний стиль мислення разом зі здібностями і мотивацією є визначальною ланкою успішності багатьох конструктивно-продуктивних видів професійної діяльності, зокрема й найвизначнішої у будь-якому суспільстві – науково-педагогічної у школі й у ЗВО.

Якщо ми характеризуємо емоційний компонент суб'єктності особистості останнім у структурі її самостійності в освітньому, соціальному чи науковому пізнанні, це не означає його другорядність у структурі будь-якого виду діяльності та впливу на забезпечення високого рівня суб'єктності людини.

Емоційну стійкість самостійності й суб'єктності слід розглядати як властивість людської психіки, завдячуючи якій педагог залишається здатним успішно забезпечувати необхідну діяльність навіть у надскладних умовах, не допускаючи деструктивного впливу на вирішення завдань діяльності. Науковець Л. Мітіна пише, що педагог, який володіє високою емоційною стійкістю, сприймає проблемні ситуації, що виникають у професійній діяльності, не як стресові, погрозливі, а як такі, що потребують вирішення (розв'язання), і його ставлення до роботи стає більш глибоким, стійким, позитивним, що стабілізує його професійну спрямованість [2].

Отже, успішність професійної та науково-педагогічної діяльності визначається не тільки зовнішніми умовами і впливами на її реалізацію, але й в більшості внутрішніми особистісно-сформованими умовами суб'єкта, зокрема мотиваційна, емоційна, вольова, когнітивна й оцінно-рефлексивна сфери особистості, які, взаємодіючи, створюють таку системотвірну властивість, як самостійність, що забезпечує ефективне і якісне вирішення професійних завдань наукової та педагогічної спрямованості.

У зв'язку із дослідженнями проблем успішної діяльності науково-педагогічних працівників у системі підготовки майбутнього вчителя з позицій формування у нього здатності до самостійної організації й самоуправління власною навчальною й науковою діяльністю у ЗВО виникає не менш важлива проблема виявлення того, як сам суб'єкт усвідомлює умови успіху й причини невдачі у професійній діяльності.

Як відомо, в окремих випадках викладачі ЗВО у системі педагогічної

взаємодії "викладач – студент" власний неуспіх, як правило, приписують студентам, а студенти – викладачам. Причини та їхні наслідки в таких ситуаціях суб'єктами двобічної взаємодії в педагогічному процесі не завжди з'ясовуються.

Йдеться про причини суто психологічного змісту (мотивація, працездатність, невідповідність докладених зусиль складності виконуваних завдань, особливості взаємин із викладачем, індивідуально-психологічні особливості людини – інтелектуальні, комунікативні та інші здібності до навчання). Не станемо заглиблюватися у проблему успіху й невдачі: умови, причини, суб'єктна регуляція діяльності й поведінки, яка вимагає окремого дослідження. Безумовними для оцінювання й самооцінювання успіху в набутті професії вчителя та його професійної діяльності є дві групи критеріїв – особистісні якості й докладені зусилля, які, як доведено в працях Г. Пригіна (Казань), значно і приблизно у рівній мірі впливають на результати навчання студентів та їхню майбутню професійну діяльність.

Слід підкреслити, що залежність успіху від особистісних якостей і власних зусиль діє за умови системного та старанного, за чітко визначеними критеріями, контролю й оцінювання самоефективності власної навчально-пізнавальної діяльності у ЗВО й педагогічної – в школі.

Як досягти того, щоб оцінювання й самооцінка успіху студентів були об'єктивними й впливовими на успішну майбутню професійну діяльність, залишається окремою, надзвичайно важливою і складною проблемою за нинішніх умов прийому на навчання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах України.

Використана література:

1. Фокшек А. В. Системний та синергетичний підходи у моделюванні сучасного педагогічного процесу. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького*: збірник наукових праць. Серія "Педагогіка". 2011. № 6. С. 213-220.
2. Митина Л. Н. Личностное и профессиональное развитие человека в новых социально-экономических условиях. *Вопросы психологии*. 1997. № 4. С. 29-32.
3. Ягупов В. В. Суб'єктність як основна детермінанта неперервної професійної освіти людини. *Проблеми освіти*: науково-методичний збірник. 2002. Випуск 27. С. 160-170
4. Циринг Д. А. Феномен личностной беспомощности у младших школьников *Начальная школа плюс До и После*. 2009. № 1. С. 79-81.
5. Ягупов В. В. Суб'єкт-суб'єктні взаємини в навчальному процесі. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного інституту*. Серія "Педагогічні науки". 1999. № 3-4. С. 5-10.

References:

- [1] Fokshek A. V. (2011) Sistemnij ta sinergetichnij pidhodi u modelyuvanni suchasnogo pedagogichnogo procesu. *Naukovij visnik Melitopolskogo derzhavnogo pedagogichnogo universitetu imeni B. Hmel'nichkogo*: zbirnik naukovih prac. Seriya "Pedagogika". №6. S. 213-220.
- [2] Mitina L. N. (1997) Lichnostnoe i professionalnoe razvitie cheloveka v novyh socialno-ekonomicheskikh usloviyah. *Voprosy psichologii*. № 4. S. 29-32.
- [3] Yagupov V. V. (2002) Sub'yektnist yak osnovna determinanta neperervnoyi profesijnoyi osviti lyudini. *Problemi osviti*: naukovо-metodichnij zbirnik. Vipusk 27. S. 160-170.
- [4] Ciring D. A. Fenomen lichnostnoj bespomoshchnosti u mladshih shkol'nikov *Nachal'naya shkola plyus Do i Posle*. 2009. No 1. S. 79-81

- [5] Yagupov V. V. (1999) Sub'yekt-sub'yektni vzayemini v navchalnomu procesi. Zbirnik naukovih prac Berdyanskogo derzhavnogo pedagogichnogo institutu. Seriya "Pedagogichni nauki". № 3-4. S. 5-10.

Шапошникова И. М. Предпосылки и причины успешности формирования субъектности будущего педагога.ю

В статье рассмотрены причины снижения престижности статуса учителя и преподавателя, связанные с изменением приоритетов каждого участника образовательного процесса, вариативностью подготовки педагогических кадров, трансформацией социальных ценностей.

Отражены взгляды ученых на проблему формирования субъектности будущего учителя, которые характеризуются разноаспектностью, поскольку этот процесс зависит от мотивов студента, его умений, навыков и достижений.

Указано, что на формирование будущего учителя влияет значительное количество внешних факторов, которые становятся основой для понимания важности этой профессии, ее задач и функций. В настоящее время роль педагога в развитии общества и личности трансформируется довольно быстро, что обусловлено общей динамикой общественных изменений.

Не менее важны и внутренние факторы успешности формирования субъектности будущего педагога, в частности: способность к самоанализу, желание самосовершенствоваться, самокритичность, умение учиться на протяжении всей жизни. Своеобразный синтез внешних и внутренних факторов дает возможность будущему учителю реализовать себя в профессии, повышает его самооценку.

Доказано, что одна из ключевых ролей в формировании успешного учителя играет психологическая составляющая. При идентичной профессиональной подготовке уровень теоретических и практических знаний у студентов будет отличаться.

Отмечено, что самостоятельность будущего педагога является предпосылкой его активного вовлечения в творческий процесс, который считается неотъемлемой частью образования в целом. Именно с помощью творчества студенты получают возможность во время своей профессиональной деятельности моделировать проблемные ситуации, находить разные пути реализации собственного потенциала, заинтересовать учащихся и способствовать их развитию.

Охарактеризована проблема критериев и параметров определения успешности научно-педагогической деятельности преподавателей.

Ключевые слова: субъектность учителя, компетентный подход, профессиональная подготовка, формирование личности, профессиональная пригодность.

I. Shaposhnikova. Prerequisites and factors of success in the formation of subjectivity of the future teacher.

The article examines the reasons for the decline in the prestige of the status of a teacher and instructor, which are related to the change in priorities of each participant in the educational process, the variability of the training of pedagogical personnel, the transformation of social values, etc.

The views of scientists on the problem of forming the future teacher's subjectivity are highlighted, which are characterized by multifacetedness, since this process depends on the motives of the student of education, his abilities, skills and achievements.

It is indicated that the formation of a future teacher is influenced by a significant number of external factors that become the basis for understanding the importance of this profession, its tasks and functions. Currently, the role of a teacher in the development of society and an individual is transforming quite quickly, which is due to the general dynamics of social changes.

No less important are the internal factors of success in the formation of the future teacher's subjectivity, in particular: the ability to self-analyze, the desire for self-improvement, self-criticism, the ability to learn throughout life. A peculiar synthesis of external and internal factors gives the future teacher the opportunity to realize himself in the profession, increases his self-esteem.

It has been proven that one of the key roles in the formation of a successful teacher is played by the psychological component. Under conditions of identical professional training, the level of theoretical and practical knowledge of students will differ.

It is noted that the independence of the future teacher is a prerequisite for his active involvement in the creative process, which is considered an integral part of education in general. It is with the help of creativity that students get the opportunity during their professional activities to model problematic situations, find different ways to realize their own potential, interest students and promote their development.

The problem of criteria and parameters for determining the success of scientific and pedagogical activity of teachers is characterized.

Keywords : *subjectivity of the teacher, competence approach, professional training, personality formation, professional suitability.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-149.2020.22>

УДК 37.8:316.77[004.5]

Шевчук Б. В., Балик Н. В.

ІНФОРМАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТЬОГО ПРОЦЕСУ НА ОСНОВІ ЕОР ЯК ФАКТОР УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ

У статті розглянуто удосконалення інформатичної підготовки фахівця засобами електронних освітніх ресурсів. При цьому організація інформаційної взаємодії учасників освітнього процесу на основі електронних освітніх ресурсів зазнає кардинальних змін, а саме – сукупність ЕОР і різних засобів педагогічної взаємодії створюють особливе інформаційно-комунікаційне середовище навчання, в якому реалізується особистісно-діяльнісний підхід, забезпечується оперативність і виконання будь-якого запиту до системи. В статті уточнено поняття “навчальний процес” і “процес навчання”, “навчально-виховний процес” і “педагогічний процес”, подано схему навчального процесу у ЗВО. Обґрунтовано роль і місце електронних освітніх ресурсів в організації інформаційно-комунікаційного освітнього середовища закладу вищої освіти. Таке інформаційно-комунікаційне освітнє середовище має педагогічний вплив на всіх учасників, що взаємодіють у його межах, відбувається переміщення центру з викладача на студента. Прослідковується суттєва зміна ролі викладача як єдиного джерела фактів, ідей, принципів на роль консультанта, менеджера. Студент, у свою чергу, перетворюючись з пасивного учасника навчального процесу на активного суб’єкта, повинен вміти підтримувати зв’язок з викладачем, однокурсниками, провайдером освітніх послуг, технічним персоналом, адміністратором.

Використання електронних освітніх ресурсів дає змогу викладачеві оперативно керувати навчальним процесом, а студентам, майбутнім фахівцям – постійно забезпечувати задоволення індивідуальних, освітніх потреб, ефективно сприймати і закріплювати матеріал, що в цілому призводить до оптимізації навчального процесу. Проведено аналіз особливостей організації інформаційної взаємодії учасників навчального процесу на основі електронних освітніх ресурсів. Описана взаємодія в інформаційно-комунікаційному середовищі навчання дозволяє окреслити новий тип викладача та студента, взаємопов’язаних та рівноправних суб’єктів освітнього процесу, активних учасників створення нової парадигми освіти.